

Pan
Włodzimierz Czarzasty
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Na podstawie art. 33 regulaminu Sejmu niżej podpisani posłowie wnoszą projekt uchwały:

- w sprawie upamiętnienia 100. rocznicy urodzin Andrzeja Wajdy.

Do reprezentowania wnioskodawców w pracach nad projektem uchwały upoważniamy pana posła Krzysztofa Mieszkowskiego.

(-) Piotr Adamowicz; (-) Urszula Augustyn; (-) Mateusz Bochenek; (-) Marek Jan Chmielewski; (-) Alicja Chybicka; (-) Magdalena Filiks; (-) Patryk Gabriel; (-) Elżbieta Gelert; (-) Tomasz Głogowski; (-) Stanisław Gorczyca; (-) Krzysztof Grabczuk; (-) Barbara Grygorcewicz; (-) Iwona Hartwich; (-) Marek Tomasz Hok; (-) Piotr Kandyba; (-) Jacek Karnowski; (-) Iwona Karolewska; (-) Paweł Kowal; (-) Iwona Maria Kozłowska; (-) Iwona Małgorzata Krawczyk; (-) Robert Kropiwnicki; (-) Wojciech Król; (-) Izabela Leszczyna; (-) Bożena Lisowska; (-) Alicja Łepkowska-Gołaś; (-) Magdalena Łośko; (-) Arkadiusz Marchewka; (-) Jerzy Meysztowicz; (-) Krzysztof Mieszkowski; (-) Katarzyna Osos; (-) Karolina Pawliczak; (-) Krzysztof Piątkowski; (-) Lucjan Marek Pietrzczyk; (-) Kazimierz Plocke; (-) Marek Rząsa; (-) Weronika Smarduch; (-) Anna Sobolak; (-) Paweł Suski; (-) Andrzej Szewiński; (-) Henryk Szopiński; (-) Łukasz Ściebiorowski; (-) Robert Wardała; (-) Monika Wielichowska; (-) Adrian Witzak; (-) Anna Wojciechowska.

UCHWAŁA

z dnia ...

w sprawie upamiętnienia 100. rocznicy urodzin Andrzeja Wajdy

„Mówi się o tym, jak ma wyglądać sztuka narodowa, co jest tą sztuką, a co nią nie jest. (...) ingerowanie w sztukę to nie jest zadanie dla władzy. Od tego, by zajmować się sztuką, są artyści, nie władza. Jeśli sytuacja jest taka, w której ważny jest głos artystów, społeczeństwo ten głos zrozumie i przyjmie taką sztukę, jaką artyści robią” - powiedział Andrzej Wajda po pokazie swojego ostatniego filmu „Powidoki”.

Urodzony w 1926 roku w Suwałkach reżyser filmowy i teatralny, scenarzysta i scenograf, jeden z najwybitniejszych twórców w historii światowego kina. Senator I kadencji wybrany z listy Komitetu Obywatelskiego „Solidarność”. Jeden z twórców polskiej szkoły filmowej. W swoich dziełach Andrzej Wajda konsekwentnie podejmował dialog z historią i mitologią narodową. Jego spójne, autorskie kino o wyraźnym rysie historyczno-moralnym polemizowało z romantycznym mitem bohatera, prezentując jednocześnie tragedię polskiego losu. Marta Mészáros, węgierska reżyserka, o Wajdzie: „Był to najbardziej wolny człowiek, jakiego znałam. Jeśli ktoś chce poznać polską historię, powinien obejrzeć filmy Andrzeja Wajdy”.

Zadebiutował w 1954 roku „Pokoleniem”, które zapoczątkowało jego trylogię wojenną. „Kanał” oraz „Popiół i diament”, w których podjął nowatorską i polemiczną refleksję nad doświadczeniem wojny, przyniosły Wajdzie międzynarodowe uznanie. W monumentalnych „Popiołach” dokonał rozrachunku z historią i polską tradycją, a we „Wszystko na sprzedaż” - z własnym środowiskiem i mitem gwiazdy, jednocześnie eksperymentując z formą i stylem filmowym. Lata 70. ugruntowały pozycję Andrzeja Wajdy jako reżysera łączącego artyzm z zaangażowaniem społecznym i politycznym. To wtedy stworzył filmy uznane przez krytykę za arcydzieła: „Wesele”, „Ziemię obiecaną” oraz „Panny z Wilka”. Dzięki „Człowiekowi z marmuru” oraz „Bez znieczulenia” stał się jednym z głównych twórców kina moralnego niepokoju, a „Człowiek z żelaza” - artystyczny zapis narodzin „Solidarności” - przyniósł mu jeden z największych międzynarodowych sukcesów. Podobnie jak późniejsza, monumentalna ekranizacja „Pana Tadeusza”, która okazała się ważnym wydarzeniem w polskiej kulturze filmowej. W 2007 roku Wajda zrealizował bardzo osobisty i nominowany do Oscara „Katyń”. Do tematów historii i pamięci powrócił w filmie „Wałęsa. Człowiek z nadziei”. Po premierze

filmu powiedział: „Przypominam dzieje Lecha Wałęsy, bo to jest bohater naszych czasów, a nagle wokół niego zebrali się politycy, którzy chcą na tym coś zarobić i próbują stworzyć pozory, że ten przywódca robotników był w jakimś sensie użyty przez kogoś. (...) To jest fantastyczne, że pojawił się taki bohater, który przywrócił Polsce wolność i doprowadził do zrealizowania swoich celów bez rozlewu krwi”. Zwieńczeniem jego twórczości filmowej były przejmujące „Powidoki” - inspirowana biografią wybitnego malarza Władysława Strzemińskiego refleksja nad losem artysty w starciu z władzą.

Jako reżyser teatralny zadebiutował w 1959 roku „Kapeluszem pełnym deszczu” w gdańskim Teatrze Wybrzeże, wprowadzając na scenę wyrazisty realizm i nowoczesną formę inscenizacji. W kolejnych latach, sięgając po klasykę dramatu, stworzył własny, rozpoznawalny język teatralny. Współtworzył, obok Konrada Swinarskiego i Jerzego Jarockiego, złotą erę Starego Teatru w Krakowie, reżyserując wybitne inscenizacje „Biesów” oraz „Nocy listopadowej”. Wydarzeniem artystycznym stała się realizacja „Nastazji Filipownej”, spektakl-improvizacja, z fenomenalnymi rolami Jerzego Radziwiłowicza i Jana Nowickiego. Jego „Antygona” - wystawiona w stanie wojennym - stała się symbolicznym głosem w obronie wolności. Z kolei w Teatrze Powszechnym w Warszawie w „Sprawie Dantona”, wciągając widzów w sam środek scenicznego sporu, stworzył przejmujące studium rewolucji i odpowiedzialności jednostki wobec terroru władzy.

Andrzej Wajda w teatrze, jak i w kinie, doskonale łączył artyzm z zaangażowaniem społecznym, a jego twórczość stała się trwałym elementem historii polskiej kultury, świadectwem konsekwentnego dialogu z widzem i współczesnością oraz wpłynęła na przemiany społeczno-polityczne, które miały swoją kulminację po 1989 roku.

Był żołnierzem Armii Krajowej. Nim skończył łódzką filmówkę, studiował w ASP w Krakowie. Z fascynacji kulturą Japonii zainicjował budowę Centrum Sztuki i Techniki Japońskiej „Manggha” w Krakowie. Laureat nagrody Oscara za całokształt twórczości. Za „Człowieka z żelaza” otrzymał Złotą Palmę na Festiwalu w Cannes. Był laureatem Honorowego Złotego Lwa w Wenecji, Honorowego Złotego Niedźwiedzia w Berlinie oraz Polskiej Nagrody Filmowej Orzeł. Założył Mistrzowską Szkołę Reżyserii Andrzeja Wajdy. Odznaczony Orderem Orła Białego, a także Krzyżem Wielkim Orderu Odrodzenia Polski. Andrzej Wajda zmarł 9 października 2016 roku w Warszawie. Spoczął na cmentarzu Salwatorskim w Krakowie.

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, przekonany o wyjątkowym znaczeniu dokonań Andrzeja Wajdy dla polskiej i światowej kultury, oddaje hołd temu wybitnemu reżyserowi filmowemu i teatralnemu w 100. rocznicę jego urodzin.

UZASADNIENIE

Andrzej Witold Wajda, syn zawodowego wojskowego Jakuba i Anieli z domu Białowas – nauczycielki - urodził się 6 marca 1926 roku w Suwałkach. Miał młodszego brata Leszka (1927–2015) - artystę plastyka i scenografa. W 1934 roku rodzina Wajdów przeniosła się do Radomia, gdzie Andrzej rozpoczął naukę w Publicznej Szkole Podstawowej nr 15 im. Mikołaja Reja. Cztery lata później wstąpił do 20. Radomskiej Drużyny Harcerskiej, gdzie wkrótce został zastępowym. Tydzień po wybuchu II wojny światowej, 8 września 1939 roku, do Radomia wkroczyły wojska niemieckie, a miasto znalazło się w granicach Generalnego Gubernatorstwa, w konsekwencji pozbawiając Polki i Polaków prawa do nauki w szkołach średnich. Przyszły reżyser nie mógł rozpocząć nauki w gimnazjum i kontynuował edukację w siódmej klasie szkoły powszechnej, którą ukończył w 1940 roku. Szczególnie bolesnym doświadczeniem w tamtym okresie, które naznaczyło biografię i twórczość Andrzeja Wajdy, była utrata ojca. Po raz ostatni widział go pod koniec sierpnia 1939 roku, gdy jako oficer 72. Pułku Piechoty opuścił Radom. W kwietniu 1940 roku Jakub Wajda trafił do niewoli sowieckiej i został zamordowany w Katyniu. Rodzina przez długi czas nie знаła jego losu.

Przez niemal rok Wajda uczęszczał na tajne komplety, jednak ze względów finansowych zmuszony był przerwać naukę i wraz z bratem Leszkiem podjął pracę w Landwirtschaft Zentrale. To właśnie wtedy zainteresował się malarstwem. W połowie 1942 roku wstąpił do Armii Krajowej, gdzie był łącznikiem. Do późnej wiosny 1944 roku, ze względów bezpieczeństwa, ukrywał się w Krakowie, a następnie wrócił do Radomia i zapisał do Koedukacyjnego Gimnazjum i Liceum dla Dorosłych „Przyszłość”. W 1946 roku Andrzej Wajda podjął studia malarskie na Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, gdzie dołączył do Grupy Młodych Plastyków inspirowanej się nurtami prymitywizmu, surrealizmu i abstrakcjonizmu. Zdobyte wówczas doświadczenia twórcze, ukształtowane przez młodych plastyków, ugruntowały jego wrażliwość i wyobraźnię. W 1949 roku Wajda zdecydował się jednak poświęcić filmowi i rozpoczął studia reżyserskie w Wyższej Szkole Filmowej w Łodzi.

Ukończył je w 1953 roku, ale dyplom otrzymał dopiero w 1960 roku, gdyż nie wykonał wcześniej pracy dyplomowej.

Zadebiutował w 1954 roku „Pokoleniem” na podstawie powieści Bohdana Czeszki. Film ten zapoczątkował trylogię wojenną Wajdy. Międzynarodowe uznanie przyniosły mu „Kanał” (Srebrna Palma na Międzynarodowym Festiwalu Filmowym w Cannes) i „Popiół i diament” (nagroda Międzynarodowej Federacji Krytyki Filmowej) - dzieła otwierające nurt polskiej szkoły filmowej, w których podjął nowatorską i polemiczną refleksję nad doświadczeniem wojny oraz romantycznym mitem bohaterstwa.

Dekadę lat 60. otworzyli „Niewinni czarodzieje” - obraz powojennej młodzieży po październikowej odwilży, na podstawie scenariusza Jerzego Andrzejewskiego i Jerzego Skolimowskiego, z doskonałą muzyką jazzową Krzysztofa Komedy. W 1962 roku Wajda wrócił do rozrachunku z historią i mitem narodowym, reżyserując „Popioły” na podstawie powieści Stefana Żeromskiego. Pod koniec dekady zwrócił się ku bardziej osobistej i autotematycznej refleksji nad kinem. Tragiczna śmierć Zbigniewa Cybulskiego w 1967 roku stała się dla niego punktem wyjścia do realizacji filmu „Wszystko na sprzedaż”. Odważnie eksperymentując z formą, podjął tu rozrachunek z własnym środowiskiem artystycznym oraz mitem gwiazdy.

W latach 70. Wajda podjął współpracę z Danielem Olbrychskim, obsadzając go w głównych rolach m.in. w „Krajobrazie po bitwie” (na podstawie opowiadań obozowych Tadeusza Borowskiego) oraz w „Brzezynie” (film oparty na podstawie opowiadań Jarosława Iwaszkiewicza zdobył Złoty Medal na Międzynarodowym Festiwalu Filmowym w Moskwie). W 1972 roku powstaje wybitna filmowa adaptacja dramatu Stanisława Wyspiańskiego - „Wesele”, przy której produkcji udział brał nowo stworzony przez Wajdę Zespół Filmowy „X” (działał do 1983 roku). Brawurowa ekranizacja „Ziemi obiecanej” Władysława Reymonta to kolejny wielki sukces - film zdobył nominację do Oscara, podobnie jak „Panny z Wilka” z 1979 roku. Szczególny zwrot w twórczości Andrzeja Wajdy nastąpił w 1975 roku. To właśnie wtedy, podczas Forum Filmowców w Gdańsku - wspólnie z Krzysztofem Zanussi - otwarcie opowiedział się przeciwko cenzurze i ograniczaniu swobody twórczej przez władze komunistyczne. W konsekwencji rozpoczął prace nad „Człowiekiem z marmuru”, opartym na scenariuszu Aleksandra Ścibora-Rylskiego. Mimo prób zablokowania przez władze film miał premierę w 1977 roku. Stał się manifestem kina moralnego niepokoju. Został wyróżniony nagrodą FIPRESCI na Festiwalu w Cannes, a zagraniczni krytycy uznali go za kamień milowy w historii polskiego kina oraz dowód odwagi artystycznej Wajdy.

W 1981 roku, wraz z „Człowiekiem z żelaza”, reżyser powrócił do tematyki politycznej. Artystyczny zapis narodzin „Solidarności” przyniósł mu jeden z największych międzynarodowych sukcesów - Złotą Palmę w Cannes oraz kolejną nominację do Oscara, potwierdzając jednocześnie status Wajdy jako wybitnego światowego twórcy. Ponadto w latach 80., poza kinem silnie zaangażowanym politycznie, realizował historyczne i literackie adaptacje, w których współczesne doświadczenia Polski odbijały się w uniwersalnych konfliktach władzy i jednostki - m.in. „Danton” (wyprodukowany we Francji, na podstawie „Sprawy Dantona” Stanisławy Przybyszewskiej) oraz „Kronika wypadków miłosnych” Tadeusza Konwickiego.

Z początkiem kolejnej dekady Wajda podjął próbę dialogu z widzami, sięgając po różnorodne tematy i formy. Reżyserował film biograficzny „Korczak”, powstańczy dramat „Pierścionek z orłem w koronie” oraz międzynarodowy projekt - „Nastazja” na motywach „Idioty” Fiodora Dostojewskiego. Z kolei w „Pannie Nikt” skierował uwagę ku współczesności, ukazując dramat dojrzewania i kryzys wartości młodego pokolenia w zmieniającej się Polsce. Szczególne miejsce w dorobku tego okresu zajmuje monumentalna ekranizacja narodowej epopei Adama Mickiewicza - „Pan Tadeusz”, uznana za jedno z najważniejszych osiągnięć polskiego kina końca XX wieku. Jest również doskonałym przykładem konsekwentnego dialogu Wajdy z historią, tradycją i współczesnością, czyniąc jego kino niezmiennie istotnym głosem w debacie o polskiej tożsamości.

W latach dwutysięcznych Andrzej Wajda zrealizował kolejną literacką adaptację - tym razem fredrowskiej „Zemsty” oraz refleksyjny „Tatarak”, który łączył fikcję z autobiograficznym wymiarem. W 2007 roku powstał głośny „Katyń” - jedno z najbardziej osobistych dzieł w dorobku reżysera, poświęcone pamięci ojca oraz rodzinom dotkniętym zbrodnią katyńską. Film przełamał wieloletnią ciszę polskiej kinematografii na ten temat oraz przyniósł Wajdzie kolejną nominację do Oscara. Z kolei w 2013 roku premierę miał „Wałęsa. Człowiek z nadziei”. W dziele poświęconym Lechowi Wałęsie Wajda opowiedział historię „Solidarności” z perspektywy jej charyzmatycznego przywódcy. Ostatnim filmem reżysera były inspirowane biografią Władysława Strzemińskiego „Powidoki” - refleksja nad losem artysty w starciu z władzą.

Niezwykle ważną część dorobku artystycznego Andrzeja Wajdy stanowi również jego działalność teatralna, która na stałe zapisała się w historii polskiego teatru oraz przyczyniła się do rozwoju twórczej interpretacji klasyki dramatycznej. Jako reżyser teatralny zadebiutował w 1959 roku przedstawieniem „Kapelusz pełen deszczu” Michaela Gazzo w Teatrze Wybrzeże

w Gdańsku, wprowadzając na scenę nowatorski realizm i dbałość o autentyzm przestrzeni teatralnej. W kolejnych latach, współpracując z najważniejszymi scenami w kraju, w szczególności z Narodowym Starym Teatrem im. Heleny Modrzejewskiej w Krakowie, zrealizował wiele wybitnych inscenizacji, m.in. „Wesele”, „Biesy” (uznane za jedno z najważniejszych wydarzeń w powojennej historii polskiego teatru), „Noc listopadową”, „Hamleta”, „Kłatwę” oraz „Makbeta”. Jego „Antygona” - wystawiona w stanie wojennym - stała się symbolicznym głosem w obronie wolności. Teatr Wajdy wyróżniał nowoczesny język oraz odważne interpretacje klasyki. W 1976 roku w Teatrze Powszechnym w Warszawie, w „Sprawie Dantona” Stanisławy Przybyszewskiej, wciągając widzów w sam środek scenicznego sporu, stworzył przejmujące studium rewolucji i odpowiedzialności jednostki wobec terroru władzy. Reżyser realizował również przedstawienia w Teatrze Ateneum, Teatrze na Woli, Teatrze Polskim we Wrocławiu („Improwizacja wrocławska” Tadeusza Różewicza, 1996 rok) oraz w Teatrze Telewizji. Wajda w swoich inscenizacjach podejmował temat wolności, odpowiedzialności moralnej, sprzeciwu wobec przemocy i totalitaryzmu oraz dramatów jednostki uwikłanej w historię. W teatrze, podobnie jak w kinie, doskonale łączył artyzm z zaangażowaniem społecznym, a jego twórczość stała się trwałym elementem historii polskiego teatru i świadectwem konsekwentnego dialogu z widzem oraz współczesnością.

Od czasu premiery „Człowieka z marmuru” Andrzej Wajda coraz wyraźniej angażował się w życie publiczne. Wsparł środowiska opozycyjne i wydarzenia Sierpnia 1980 roku. Był jednym z sygnatariuszy „Apelu 64”, współorganizował IV Kongres Kultury Polskiej zainicjowany przez NSZZ „Solidarność”, a po latach – był jednym z pomysłodawców powołania Warszawskiej Rodziny Katyńskiej oraz członkiem Komisji do spraw Upamiętnienia Ofiar Represji Okresu Stalinowskiego. W 1989 roku, z rekomendacji Komitetu Obywatelskiego „Solidarność”, został wybrany do Senatu I kadencji, uzyskując najwyższy wynik w swoim okręgu. W tym czasie przez rok pełnił także funkcję dyrektora artystycznego Teatru Powszechnego w Warszawie. Wspierał wiele inicjatyw obywatelskich i kulturalnych, w tym Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN. Był pomysłodawcą utworzenia Mazowieckiego Centrum Sztuki Współczesnej „Elektrownia” w Radomiu. Równolegle rozwijał działalność instytucjonalną - był fundatorem otwartego w 1994 roku Centrum Sztuki i Techniki Japońskiej „Manggha” w Krakowie oraz współzałożycielem Mistrzowskiej Szkoły Reżyserii Filmowej Andrzeja Wajdy w Warszawie.

Został uhonorowany najwyższym polskim odznaczeniem państwowym - Orderem Orła Białego, a także Krzyżem Wielkim Orderu Odrodzenia Polski oraz licznymi prestiżowymi

orderami zagranicznymi, w tym francuską Legią Honorową, japońskim Orderem Wschodzącego Słońca i niemieckim Krzyżem Komandorskim Orderu Zasługi.

Jego twórczość filmowa przyniosła mu najważniejsze nagrody światowego kina: Złotą Palmę na Festiwalu w Cannes za „Człowieka z żelaza”, w 2000 roku Honorowego Oscara za całokształt twórczości, Polską Nagrodę Filmową Orzeł za Osiągnięcia Życia, Honorowego Złotego Lwa w Wenecji oraz Honorowego Złotego Niedźwiedzia w Berlinie. Był także laureatem Europejskiej Nagrody Filmowej za całokształt dorobku, Cezara Honorowego, nagrody BAFTA Fellowship. Otrzymał także tytuły doktora honoris causa licznych, najważniejszych polskich i zagranicznych uczelni oraz honorowe obywatelstwa wielu miast. Jego dorobek - obejmujący blisko 60 filmów fabularnych i dokumentalnych oraz niemal 40 spektakli teatralnych - poza licznymi nagrodami przyniósł mu także uznanie światowych twórców. Andrzej Wajda zmarł 9 października 2016 roku w Warszawie. Został pochowany na cmentarzu Salwatorskim w Krakowie.